

УДК 32:327.57](100)9043.2)

*Захаров В. А., здобувач вищої освіти,
Іваницька О. П., д-р іст. наук, професор,
професор кафедри політології та держуправління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК: НОВІТНІ ПІДХОДИ

Анотація. У тезах розглядатимуться актуальні тенденції та виклики сучасного світового порядку. Аналізуються новітні теоретичні концепції та емпіричні дані, що дадуть змогу зрозуміти, які фактори сприяють або перешкоджають формуванню багатопольярного світового порядку, а також його потенційних наслідків для міжнародної безпеки та стабільності. Особлива увага приділятиметься ролі великих держав як неоімперій у своїх локальних полях та регіональних організаціях у формуванні світового порядку завдяки новітнім підходам.

Ключові слова: сучасний світовий порядок, неоімперії, глобалізація, геополітика, міжнародна безпека, багатопольярність.

Вступ. Після руйнування Ялтинсько-Потсдамської системи, породженої Другою світовою війною, сучасний світ переживає період стрімких змін, що пов'язані з глобалізацією, технологічним прогресом та новими геополітичними реаліями. Ці процеси суттєво впливають на міжнародні відносини та формують новий світовий порядок.

Метою наших тез є з'ясування наукових підходів представників політичних наук до сучасної моделі світового порядку, її особливостей та змін, визначення провідних центрів сили та ролі геополітичних гравців на міжнародній арені.

Вивчення сучасного світового порядку характеризується серйозним науковим доробком. Серед науковців, які переймаються досліджуваною нами проблематикою, – А. Г. Гольцова, Е. М. Кучменко та Б. П. Кучменко, М. Х. Ялі, І. О. Поліщук, М. М. Чеховська. Кожен із цих дослідників пропонує свій погляд та розуміння формування й подальшого розвитку міжнародних відносин та сучасного світового порядку. На нашу думку, варто виділити А. Г. Гольцова. Значний інтерес викликає його прогноз щодо того, що світовий порядок є результатом складних процесів глобалізації та регіоналізації, що сприяють формуванню багатопольярної системи з домінуванням неформальних, як вказав автор, «імперій». Незважаючи на формальне визнання суверенітету держав, реальний вплив на світові процеси здійснюють потужні геополітичні актори, що створюють локації залежності та контролю. Автор статті обґрунтовано стверджує, що сучасні імперії є багаторівневими системами з різнорідними компонентами, які здійснюють геополітику, спрямовану на забезпечення контролю «центру» над внутрішніми і зовнішніми «периферіями». Конкуренція між імперськими «полюсами» за ресурси, сфери впливу та геоекономічні переваги визначає основні тенденції розвитку сучасного світового порядку. Сучасні імперії не є класичними, а мають неформальний характер, що проявляється у відсутності прямої колоніальної залежності і в широкому використанні економічних, політичних та культурних інструментів впливу. А. Г. Гольцов доводить, що сучасні імперії здійснюють геополітику, спря-

мовану на досягнення глобальних цілей, що проявляються як певний набір первинних і вторинних проблем та завдань, що виникають у тому чи іншому «полюсі» й аналогічно впливають на інших політичних акторів [1, с. 30; 4 с. 34].

Е. М. Кучменко та Б. П. Кучменко пропонують інший погляд на формування сучасного світового порядку. Аналізуючи їх статтю, можна виокремити твердження, що сучасний світовий порядок перебуває у стані переходу від силового до нормативного регулювання, що зумовлено глобалізацією та зростанням взаємозалежності держав. Однак, незважаючи на зростання ролі міжнародного права та норм, сила залишається важливим інструментом міжнародних відносин. Ключовим завданням сучасного світового співтовариства є формування нового світового порядку, заснованого на балансі сили та норми, який забезпечить стабільність і безпеку в міжнародних відносинах [3, с. 59; 6, с. 62].

Схожий погляд має М. Х. Ялі: у його статтях йдеться про те, що світовий порядок – це сукупність правил і норм, які регулюють взаємодію держав та інших глобальних гравців. Ідеться про неписаний договір, який визначає цивілізовані стосунки між країнами на міжнародній арені. Такий порядок впливає на всі аспекти нашого життя: від миру до економіки. Науковець виділяє три основні погляди на світовий порядок: це реалістичний, соціально-конструктивний та інституціональний підхід [3, с. 162; 11, с. 170].

Ідеї І. О. Поліщука перегукуються з вищесказаним. У його роботах значний інтерес викликає погляд на вплив повномасштабної війни Росії проти України, що прискорила процеси формування нового світового порядку, який характеризується зростанням геополітичної напруженості, протистоянням демократичних та авторитарних режимів, а також посиленням ролі військових факторів у міжнародних відносинах. Україна, опинившись в епіцентрі цих процесів, потребує створення ефективних механізмів колективної безпеки для захисту не тільки своєї незалежності та суверенітету, а й має стати прикладом для стримування майбутніх подібних спроб. Ключовими ознаками побудови світового порядку, за І. О. Поліщуком, виступає протистояння демократій та авторитаризмів. Україна повинна стати прикладом для інших країн, які прагнуть протистояти авторитарним режимам та будувати більш справедливий і безпечний світ. Важливим складником нового світового порядку, за І. О. Поліщуком, є також посилення уваги до екологічних проблем, що вимагає від усіх держав спільних зусиль для подолання кліматичної кризи [3, с. 31–32; 4, с. 33].

Щодо тематики нашого дослідження, в роботі М. М. Чеховської простежується аналогічна думка. Автор акцентує на тому, що збройна агресія Росії проти України є не лише регіональним конфліктом, а й рушійною силою глобальних змін. Війна призвела до значних економічних втрат для України та дестабілізувала світові ринки енергоносіїв і продовольства. Дослідження М. М. Чеховської свідчить, що ці процеси сприяють формуванню нового світового порядку, який характеризується посиленням геополітичної конкуренції, переглядом деяких міжнародних інститутів та пошуком нових моделей співпраці [1, с. 1–6].

Висновки. Отже, підсумовуючи наше дослідження, зазначимо, що сучасний світовий порядок зазнає стрімких трансформацій, зумовлених глобалізацією, тех-

нологічним прогресом та геополітичними змінами. Концепція недоімперій пояснює прагнення великих держав до домінування своїх регіонів. Геополітика формується на принципі балансу сил та міжнародного права, однак останні події, як от війна в Україні та інші осередки нестабільності у світі, підкреслюють важливість сили. Конкуренція всіх акторів світового порядку та протистояння демократів і авторитаризмів є ключовими викликами. Для України, на нашу думку, важливо адаптуватися до нових реалій та зміцнювати свою безпеку і більше проявляти ініціативність у міжнародній співпраці та створенні стабільного фундаменту для свого подальшого державного існування й поступового розвитку.

Список використаних джерел

1. Гольцов А. Г. Багатополярна геополітична організація світу: проблеми і тенденції формування. *Наукові праці МАУП*. 2013. С. 30–35.
2. Кучменко Е. М., Кучменко Б. А. Історіографія критеріїв моделей світового порядку. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2010. Т. 104. С. 57–63.
3. Ялі М. Х. Поняття та підходи до тлумачення світового порядку. *Дослідження світової політики: збірник наукових праць*. 2009. Вип. 48. С. 160–171.
4. Поліщук І. О. Геополітичні ознаки нового світового порядку. *Політичне життя*. 2022. № 2. С. 30–35.
5. Чеховська М. М. Україна у світі змін світового порядку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. С. 1–6.